

ВІДГУК

доктора педагогічних наук, професора Житомирського державного університету імені Івана Франка Дубасенюк Олександри Антонівни на дисертацію Твердохліб Ганни Віталіївни на тему «Професійна самореалізація вчителів іноземних мов в умовах іншомовного освітнього середовища», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти»

Дисертаційна робота присвячена актуальній проблемі дослідження у контексті світових інтеграційних процесів в освіті, що зумовлюють підвищений інтерес учнів до іноземних мов як засобу комунікації, професійного самовизначення й самореалізації в міжнародному освітньому просторі. Водночас якісне оволодіння учнями іноземними мовами у закладах загальної середньої освіти потребує підвищення рівня професіоналізму вчителів іноземних мов, які мають забезпечувати високий рівень сформованості іншомовної культури суб'єктів освіти. На основі аналізу науково-педагогічної літератури здобувачем виявлено позитивну роль освітнього середовища та альтернативні шляхи розв'язання окресленої проблеми, зокрема участь учнівської молоді у вітчизняних та зарубіжних конкурсах, проектах, грантах. Такий підхід сприяє розширенню міжнародного співробітництва з освітніми організаціями, громадськими установами зарубіжних країн, розробленню спільних з ними освітніх і наукових програм.

Дисертаційній роботі притаманний цілісний характер та продумана логічна структура. У дослідженні чітко визначено науковий апарат дослідження: окреслено мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження.

Дисертаційна робота має виражену наукову новизну та теоретичну значущість одержаних результатів дослідження, які полягають у тому, що:

– *уперше* теоретично обґрунтовано технологію професійної самореалізації вчителів іноземних мов в умовах іншомовного освітнього середовища, яка передбачає такі етапи, як: *організаційно-управлінський* (забезпечення адміністрацією й методичним центром нормативної й

матеріальної бази для реалізації компонентів іншомовного освітнього середовища); *мотиваційно-стимулювальний* (активізація мотивів професійної самореалізації вчителів і розкриття професійного потенціалу в іншомовному освітньому середовищі); *особистісно-самотворчий* (залучення і заохочення вчителів до самоперетворювальної діяльності та мобільного реагування на зміни в іншомовному освітньому середовищі); *діагностико-проектувальний* (організація діагностування результатів професійної самореалізації вчителів і проектування індивідуальної освітньої траєкторії); *розвивально-компетентнісний* (спонукання вчителів до вдосконалювання професійної компетентності в процесі методичної роботи); *рефлексивно-оцінний* (самоаналіз результатів педагогічної діяльності та досвіду іншомовного спілкування з колегами та учнями, презентація власних доробок). Важливим є *уточнення* сутності поняття «професійна самореалізація учителів іноземних мов» як процесу активізації й розкриття власного професійного потенціалу в умовах іншомовного освітнього середовища, ініціювання створення такого середовища, поширення серед колег та учнів ідей співробітництва й партнерських стосунків, здійснення позитивного впливу на мотивацію й інтерес школярів до іноземних мов, сприяння засвоєнню ними досвіду іншомовної культури; поняття «іншомовне освітнє середовище» як сприятливі обставини для самореалізації суб'єктів освітнього процесу, котрі задовольняють потреби вчителів та учнів спілкуватися іноземними мовами із зарубіжними освітянами, підвищують їхню компетентність у галузі іноземних мов та забезпечують продуктивне виконання спільних освітніх проектів, а також критерії (мотиваційно-самоосвітній, професійно-компетентнісний, особистісно-рефлексивний) з відповідними показниками рівнів професійної компетентності вчителів іноземних мов;

У першому розділі «**Теоретичні засади професійної самореалізації вчителів іноземних мов в умовах іншомовного освітнього середовища**» дисертантом на основі аналізу науково-педагогічної літератури виявлено сутність, зміст, етапи професійної самореалізації вчителів іноземних мов;

розкрито потенційні можливості іншомовного освітнього середовища відповідно до поставлених завдань.; теоретично обґрунтовано розроблену дисертантом інноваційну технологію.

Глибокий аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури дав змогу здобувачеві виявити сутність професійної самореалізації вчителів іноземних мов як процесу активізації й розкриття власного професійного потенціалу в умовах іншомовного освітнього середовища, ініціювання створення такого середовища, поширення серед колег та учнів ідей співробітництва й партнерських стосунків, здійснення позитивного впливу на розвиток мотивації й інтересу школярів до вивчення іноземних мов, засвоєння ними досвіду іншомовної культури. Виявлено послідовний характер процесу професійної самореалізації вчителів іноземних мов, що передбачає наступні етапи: самопізнання й усвідомлення мети, завдань, потреби самореалізації; самоактуалізації і самовизначення; самотворення як самопроектування, самопрогнозування; безпосередньо самореалізації виявлених сутнісних сил на основі адекватної самооцінки й сформованих рефлексивних умінь.

Г.В. Твердохліб переконливо підтверджено, що результативність професійної самореалізації вчителів іноземних мов підвищується в умовах іншомовного освітнього середовища. Останнє сприяє активізації творчого потенціалу педагогів, підсилює рівень педагогічної співпраці, розвиває творче мислення. Поняття «іншомовне освітнє середовище» трактується дисертантом як сприятливі обставини для самореалізації суб'єктів освітнього процесу, які задовольняють потреби вчителів та учнів у спілкуванні іноземними мовами із зарубіжними освітянами, підвищують їхню компетентність у галузі іноземних мов та забезпечують продуктивне виконання спільних освітніх проєктів. Розкрито й аргументовано розвивальну, координаційну, виховну, навчальну, фасилітативну освітні функції іншомовного середовища.

Важливим є виокремлення та обґрунтування дисертантом компонентів іншомовного освітнього середовища: особистісно-мовленнєвий (характеризує суб'єктів освітнього процесу, які оволодівають мовленнєвою грамотністю),

інформаційно-комунікативний (забезпечує комунікативну взаємодію між суб'єктами освіти на мові іноземних країн, обмін досвідом професійної діяльності), продуктивно-інноваційний (передбачає розвиток здатності до створення власного продукту, іміджу, статусу, кар'єри; упровадження інноваційних форм, методів, прийомів навчання учнів, що формують у них готовність до творчості).

Здобувачем теоретично обґрунтовано інноваційну технологію професійної самореалізації вчителів іноземних мов в умовах іншомовного освітнього середовища, яка включає наступні етапи: організаційно-управлінський, мотиваційно-стимулювальний, особистісно-самотворчий, діагностико-проектувальний, розвивально-компетентнісний, рефлексивно-оцінний.

У другому розділі **«Експериментальна перевірка ефективності технології професійної самореалізації вчителів іноземних мов в умовах іншомовного освітнього середовища»** проаналізовано особливості організації та змісту педагогічного експерименту, уточнено критерії та показники рівнів сформованості професійної компетентності вчителів іноземних мов, узагальнено результати експериментальної роботи.

Зазначимо, як позитивний факт, тривалість педагогічного експерименту, який було проведено протягом 2014-2017 н.р. на базі ЗЗСО I–III ступенів Харківської міської ради Харківської області Шевченківського району та Білоцерківської міської ради Київської області. Здобувачем виокремлено експериментальні (182 особи) та контрольні групи (178 осіб). Усього експериментом охоплено 360 учителів іноземних мов.

На констатувальному етапі педагогічного експерименту уточнено критерії з відповідними показниками рівнів професійної компетентності вчителів іноземних мов, такі як: *мотиваційно-самоосвітній* (прагнення до саморозвитку в іншомовному освітньому середовищі, до педагогічної самоосвіти); *когнітивно-процесуальний* (повнота і глибина знань щодо сутності професійної самореалізації та шляхів вдосконалення власної професійної компетентності; уміння професійної самореалізації вчителів); *особистісно-*

рефлексивний (розвиток ініціативності, мобільності, толерантності, сформованість адекватної самооцінки на основі рефлексії), зроблено вхідні заміри, підбрано діагностувальний інструментарій (анкети, методики, ситуації, тести). Виявлено недостатній рівень сформованості професійної компетентності вчителів іноземних мов і як наслідок неповне розкриття й використання їхнього професійного потенціалу в умовах освітнього іншомовного середовища.

Зазначимо, що в процесі формувального експерименту дисертантом була проведена велика і різноманітна практична робота. На *організаційно-управлінському етапі технології* в ЕГ учителі іноземних мов розробляли й захищали методичні теми з проблеми самореалізації суб'єктів освітнього процесу в умовах іншомовного освітнього середовища на курсах підвищення кваліфікації. За сприяння методичного центру Управління освіти були організовані практичні семінари з питання використання ІКТ для мобільного зворотного зв'язку з колегами, учнями, батьками. На *мотиваційно-стимулювальному етапі* педагоги оволодівали новими формами іншомовного спілкування (CLIL-технології, інтерактивні технології, метод кейсів, метод проєктів, навчання «за станціями», використання аутентичних матеріалів, створення інтерактивної книги) під час засідань районного і шкільних методичних об'єднань, семінарів, «методичних мостів», занять школи молодого вчителя, школи професійного зростання, професійної майстерності; організації спілкування із зарубіжними колегами завдяки Інтернет-зв'язку. На *особистісно-самотворчому етапі* відбувалися засідання методоб'єднань учителів іноземних мов і педагогічні наради для всіх учителів, на яких розглядалися проблеми створення іншомовного освітнього середовища, розвитку іншомовної компетентності учителів, вимоги до участі суб'єктів освітнього процесу в міжнародних освітніх проєктах, співробітництва в освіті. Проводився тренінг професійного самопізнання з різноманітних вправ, наприклад, «Я людина», «Автопортрет», «Взаємне інтерв'ю. На *діагностико-проєктувальному етапі* розроблено карти професійного зростання, виявлено

труднощі, що заважають проектуванню індивідуальної освітньої траєкторії. Під час експерименту відбувся «методичний міст» за темою «Розвиток навичок аудіювання з метою сприяння соціалізації особистості та подолання бар'єрів міжкультурної комунікації. Проектування індивідуальної освітньої траєкторії здійснювалося на засіданні кафедри іноземних мов з проблеми формування багатомовних комунікативних компетентностей учнів. Педагоги склали картки професійного зростання, організували показові методичні заходи для колег і учнів у міжтестастійний період. На *розвивально-компетентнісному етапі* обговорювали особливості використання на заняттях з іноземних мов автентичних відеофрагментів, навчального матеріалу, що збагачують знання учнів про культуру країни, мова якої вивчається, розвивають мовленнєві навички. На уроках організовано спільну роботу над різними частинами тексту, груповими проектами, впроваджено дидактичні ігри. На *рефлексивно-оцінному етапі* здійснено аналіз портфоліо вчителя, а також самоаналіз проведених інтегрованих уроків, використання засобів медіаосвіти, що сприяло розвитку логічного мислення, організації мовлення. Самопрезентація відбувалася у форматі блогу як інформаційної технології, яка підтримує функціонування в Інтернеті невеликого WEB-сайту, WEB-оглядача. На сторінках блогу вчителі розміщували інформацію про досвід співробітництва в іншомовному освітньому середовищі. На *контрольному етапі* оцінювали ефективність реалізації технології професійної самореалізації вчителів іноземних мов в умовах іншомовного освітнього середовища.

Результати експерименту свідчать про суттєві позитивні зрушення в експериментальних групах у напрямку зростання професійної майстерності вчителів іноземних мов. Розроблена дисертантом технологія та її науково-методичне забезпечення сприяли формуванню професійної компетентності вчителів іноземних мов, про що свідчить збільшення кількості педагогів ЕГ, які оволоділи повними і глибокими знаннями й сформованими вміннями професійної самореалізації, порівняно з учителями КГ (в ЕГ приріст склав 61,2%; 69,3%; у КГ він становив 5,6%; 3,9%). Вірогідність отриманих

результатів підтверджено методами математичної статистики – критерій χ^2 (хі-квадрат).

Дисертаційна робота має безумовне **практичне значення**, яке полягає в тому, що теоретично обґрунтована технологія професійної самореалізації вчителів іноземних мов в умовах іншомовного освітнього середовища пройшла експериментальну перевірку й може бути впроваджена в закладах загальної середньої освіти. Автором *розроблено* план і зміст методичного семінару для вчителів і методистів, керівників кафедр іноземних мов «Теорія і практика професійної самореалізації вчителів іноземних мов в іншомовному освітньому середовищі». Важливим є впровадження основних результатів дослідження в педагогічний процес ЗЗСО I-III ступенів Харківської міської ради Харківської області, Білоцерківської міської ради Київської області, відділу освіти Калинівської райдержадміністрації Вінницької області.

Матеріали дослідження можуть бути використані в системі методичної роботи ЗЗСО при розробці науково-методичного забезпечення освітнього процесу, складанні плану стажування й портфолію вчителя; в системі післядипломної педагогічної освіти; при укладанні підручників, посібників, методичних рекомендацій з навчальних дисциплін «Педагогіка», «Основи педагогічної майстерності» для різних категорій педагогічних працівників.

Дисертаційна робота пройшла належну апробацію. Основні положення, висновки й результати дослідження обговорювалися на міжнародних (6), всеукраїнських науково-практичних конференціях (2). Здобувачем опубліковано 18 одноосібних наукових праць за темою дослідження, з них 17 одноосібні: 1 монографія, 1 стаття в зарубіжному періодичному виданні, 2 електронні статті, 4 статті у провідних фахових виданнях України, що є підтвердженням достатньо повного висвітлення результатів наукової роботи.

Автореферат повністю відповідає змісту дисертації, відображає основні її положення. Стиль викладу матеріалу – науковий.

Оцінюючи дисертаційне дослідження Твердохліб Ганни Віталіївни «Професійна самореалізація вчителів іноземних мов в умовах іншомовного

освітнього середовища», у цілому позитивно і як таке, що має наукову новизну, теоретичне і практичне значення, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження та побажання.

1. У першому розділі дослідження автор спирається на низку наукових методологічних підходів, таких як: системний, акмеологічний, діяльнісний, особистісно орієнтований, компетентнісний та ін., які реалізовано у практичній діяльності. Бажано було б окремо їх представити й обґрунтувати у дисертації.

2. Нам імponує, що у дослідженні детально розглянуто різні позиції вчених щодо понять «самореалізація», «професійна самореалізація» у філософському, психологічному, педагогічному контекстах. Проте варто було б схематично відобразити основні категоріальні ознаки базових понять.

3. Дисертантом на основі вивчення педагогічної літератури виокремлено проектні, комунікативні, організаторські вміння вчителів іноземних мов в умовах іншомовного спілкування, які є складовими вміння будувати іншомовне освітнє середовище. На нашу думку, слід було б детальніше охарактеризувати виділені вміння (с.117-118). Хоча окремі з цих умінь розкривалися в тексті дисертації, наприклад, на с.130.

4. Представлена на с. 161 динаміка рівнів сформованості вмінь професійної самореалізації вчителів ЕГ до і після педагогічного експерименту (у %) потребує пояснення щодо зростання осіб, у яких після експерименту підвищився репродуктивний рівень, урахувавши, що одним із завдань є розвиток у вчителів творчого мислення. Крім того бажано всі прирости показників знань, умінь одночасно підтверджувати методами статистичного аналізу. Крім того самооцінка вчителями знань, умінь має супроводжуватися й оцінкою експертів з метою отримання об'єктивних результатів дослідження.

5. Слід поглибити висновки до розділу 2, що відображають результати різних етапів педагогічного експерименту.

Проте зазначені зауваження суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, не знижують теоретичного та практичного значення здійсненого Твердохліб Ганною Віталіївною дослідження.

Таким чином, дисертація на дисертацію Твердохліб Ганни Віталіївни на тему «Професійна самореалізація вчителів іноземних мов в умовах іншомовного освітнього середовища», представлена на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – «Теорія і методика професійної освіти», виконана на належному теоретичному рівні, є самостійним, логічним, завершеним дослідженням актуальної проблеми, відповідає вимогам, що висувуються до кандидатських дисертацій (пунктів 9, 11 - 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567), а її автор дисертацію Твердохліб Ганна Віталіївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних
наук, професор, професор кафедри
педагогіки Житомирського державного
університету імені Івана Франка

О.А. Дубасенюк

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ:
Начальник відділу кадрів Житомирського
державного університету
імені Івана ФРАНКА

